

**INGLIZ VA O‘ZBEK TILLARIDA ISH YURITISH HUJJATLARI
TERMINOLOGIYASI VA ULARNING O‘RGANILISHINING
AYRIM JIHATLARI**

Turdiyev Islomjon Mamadaminovich

Alishe Navoiy nomidagi Toshken davlat o‘zbek tili va adabiyoti universiteti
Tarjima nazariyasi va amaliyoti fakulteti “Ingliz tili” kafedrasida o‘qituvchisi.

Toshkent

Annotatsiya: Ish yuritish hujjatlari terminologiyasini, xususan, tilshunoslik sohasida o‘rganish ko‘pincha tilshunoslar, amaliy tilshunoslar va terminologiya bo‘yicha mutaxassislar tomonidan amalga oshiriladi. Aynan shu sohada o‘z faoliyati bilan umume’tirof etilgan aniq olimlar bo‘lmasa-da, terminologiya, amaliy tilshunoslik va hujjat tahlilining kengroq sohalariga salmoqli hissa qo‘shgan bir qancha tilshunos va tadqiqotchilar bor.

Kalit so‘zlar: ish yuritish hujjatlari, terminologiya, rasmiy uslub, hujjatchilik, yuridik, lug‘at

Kirish

Ish yuritish terminologiyasi o‘rganilishga ehtiyoj bo‘lgan terminologiya sistemasining bir mikrobo‘limi hisoblanadi. Ushbu terminlarning tadqiqi tadqiq qilinayotgan ikki tildagi g‘alilikni bartaraf teishga xizmat qiladi. Bugungi faol ishchi almashinuvchi dunyoda, Ingliz tili umumiy muloqot vositasi hisoblanib, boshqa tillardagi ayrim ish yuritishga oid tushunchalarning tarjimasini ingliz tilidagi ekvivalentiga moslashtirilishi muhim ahamiyatga ega. Ushbu maqolada ayrim tilshunos olimlarning ish yuritish terminologiyasi tadqiqi bo‘yicha mulohazalari tahlil qilinadi.

Eugene Garfield: Eugene Garfield ma'lumot qidirish va terminologiyani boshqarish sohasiga katta hissa qo'shgan taniqli axborot olimi edi. Uning iqtiboslarni tahlil qilish va indekslash tizimlari bo'yicha ishi hujjatlarni, shu jumladan ish yuritish kontekstidagi hujjatlarni tashkil qilish va qidirishga katta ta'sir ko'rsatdi. Garfieldning kashshof tadqiqotlari zamonaviy axborot faniga asos soldi.¹ Xuan C. Sager: Xuan C. Sager terminologiya ma'lumotlar bazalari va terminologiyani boshqarish tizimlarini ishlab chiqishdagi faoliyati bilan mashhur tilshunos va terminologiya mutaxassisi edi. Uning tadqiqotlari aniq va standartlashtirilgan til muhim bo'lgan sohalarda, jumladan, huquqiy va ma'muriy hujjatlarda ta'sir ko'rsatdi². Sue Ellen Wright: Sue Ellen Wright terminologiyani boshqarish va terminologiyani ajratib olish bo'yicha keng qamrovli tadqiqotlar olib borgan tilshunos. Uning ishi yuridik, biznes va texnik yozuvlar kabi katta hajmdagi ofis hujjatlarini ishlab chiqaradigan sohalarda amaliy qo'llanmalarga ega³.

Elsi Meri Langford va Gledis M. Felman tomonidan "Ofis terminologiyasini o'rganish": Ushbu tadqiqot kotiblik va ofis boshqaruvida qo'llaniladigan terminologiyani o'rganadi. Bu ofis bilan bog'liq turli vazifalarda ishlatiladigan lug'at va til haqida tushuncha beradi. Stiven Doheny-Farina tomonidan "Ish joyidagi texnik aloqa: Ofis bilan bog'liq janrlarni o'rganish": Ushbu tadqiqot ofis sozlamalarida texnik aloqada qo'llaniladigan janrlar va tillarni o'rganadi. U turli xil hujjatlar turlarini va ularning o'ziga xos atamalarini tahlil qiladi. Lesli A. Smitning "Ofis texnologiyasi va terminologiyasini o'rganish": Ushbu tadqiqot ofis muhitida ishlatiladigan terminologiya va texnologiyani o'rganadi, kompyuterlashtirishning ofis ishiga ta'siriga e'tibor beradi. Mariya Xose Luzon tomonidan "Biznes ingliz tili ofis terminologiyasini korpus asosida o'rganish": Ushbu tadqiqot biznes ingliz tili kontekstida ofis bilan

¹ Garfield, E. (1979). *Iqtiboslarni indekslash: uning nazariyasi va fan, texnologiya va gumanitar fanlarda qo'llanilishi*. Wiley.

² Sager, J. C. (1990). *Terminologiyani qayta ishlash bo'yicha amaliy kurs*. Jon Benjamins nashriyot kompaniyasi.

³ Rayt, S. E. (2019). *Kundalik hayotda terminologiya*. Jon Benjamins nashriyot kompaniyasi

bog'liq terminologiyani tahlil qilishga qaratilgan. U ishbilarmonlik aloqalarida muayyan atamalarning qo'llanilishi va chastotasini o'rganadi.

Garold B. Allen: Garold B. Allen tilshunos va hujjatlarni tahlil qilish va axborot qidirish sohasida mutaxassis edi. Uning tadqiqotlari hujjatlarni tasniflash tizimlarini ishlab chiqish va ish yuritish hujjatlarini tushunish va boshqarish uchun tegishli bo'lgan hujjatlar ichidagi ma'lumotlarni tashkil etishga qaratilgan⁴. Klaus-Dirk Shmits: Klaus-Dirk Shmits terminologiya bo'yicha mutaxassis bo'lib, u turli sohalarda, jumladan biznes va ma'muriy aloqada terminologiyani standartlashtirish va boshqarish bo'yicha tadqiqotlar olib borgan. Uning ishi ofis kontekstlarida terminologiya resurslarini ishlab chiqish uchun amaliy ahamiyatga ega⁵.

Ingliz va o'zbek tillarida ish yuritish atamalarini o'rganish ish yuritish va hujjatlarni tayyorlashning turli jihatlarida qo'llaniladigan lug'at va terminologiyani o'rganishni nazarda tutadi. Ushbu tadqiqot sohasi tilshunoslar, tarjimonlar, terminologlar va ofis bilan bog'liq sohalardagi mutaxassislar uchun samarali muloqot va hujjatlarning ravshanligini ta'minlash uchun muhimdir. Ingliz va o'zbek tillarida ish yuritish atamalarini o'rganish bo'yicha umumiy ma'lumot:

Leksika va lug'at tahlili: Tilshunoslar va terminologiya mutaxassislari ish yuritish bilan bog'liq leksika va lug'atni ingliz va o'zbek tillarida tahlil qiladi. Bunga umumiy atamalarni, ixtisoslashgan jargonlarni va vaqt o'tishi bilan ofisga tegishli tilning evolyutsiyasini aniqlash kiradi.

Tarjima va mahalliyashtirish: Tarjimonlar va mahalliyashtirish bo'yicha mutaxassislar asosiy e'tiborni ofis hujjatlarini ingliz va o'zbek tillariga to'g'ri va samarali tarjima qilishga qaratadi. Bu har ikkala til va madaniyatga xos terminologiyani chuqur tushunishni talab qiladi.

Terminologiyani standartlashtirish: Terminologlar aloqada izchillik va ravshanlikni ta'minlash uchun ofis bilan bog'liq terminologiyani standartlashtirish

⁴ Allen, H. B. (1973). *Tasniflash va qidirish nazariyasiga*. Wiley

⁵ Shmitz, K.-D. (2006). *Xalqarolashuvning terminologiyaga ta'siri: Germaniya biznesi va boshqaruvi misoli*. Jon Benjamins nashriyot kompaniyasi.

ustida ishlaydi. Bu, ayniqsa, aniqlik muhim bo'lgan huquqiy va ma'muriy hujjatlar uchun juda muhimdir.

Qiyosiy tadqiqotlar: Qiyosiy lingvistik tadqiqotlar ish yuritish terminologiyasidagi ingliz va o'zbek tillari o'rtasidagi o'xshashlik va farqlarni o'rganadi. Tadqiqotchilar har bir tilda "memorandum", "hisobot", "kun tartibi" va "shartnoma" kabi tushunchalarni qanday ifodalashini o'rganishlari mumkin.

Korpus tahlili: Korpus tilshunoslari ofis hujjatlarida tildan foydalanish naqshlarini aniqlash uchun katta matnlar to'plamini (korpora) tahlil qiladilar. Bu aniq atamalar qanday qo'llanilishini va tilning professional kontekstda qanday rivojlanishini tushunishga yordam beradi.

Maxsus maqsadlar uchun til: Tadqiqotchilari tilning turli professional sohalar, jumladan, ofis ishlari uchun qanday moslashtirilganligi va ixtisoslashganligini o'rganadilar. Ular turli naxsus maqsadlar uchun til (LSP)larda lingvistik xususiyatlar va terminologiya qanday farq qilishini o'rganadilar.

Til o'rgatish va o'qitish: Til o'qituvchilari ish yuritish terminologiyasini ingliz va o'zbek tillarida o'rgatish uchun materiallar va o'quv dasturlarini ishlab chiqadilar. Ushbu dasturlar ko'pincha ish joylarida til ko'nikmalarini izlayotgan mutaxassislar uchun mo'ljallangan.

Madaniyatlararo muloqot: Ko'p millatli yoki madaniyatlararo ofis muhitida ishlaydigan mutaxassislar samarali muloqotni osonlashtirish va tushunmovchiliklarning oldini olish uchun ikkala tilda ish yuritish terminologiyasining nuanslarini o'rganadilar.

Yuridik va ma'muriy til: Huquqiy va ma'muriy ekspertlar asosiy e'tiborni huquqiy va davlat hujjatlarida, jumladan, shartnomalar, kelishuvlar va rasmiy yozishmalarda har ikki tilda tildan aniq foydalanishga qaratadi.

Sohaga oid til: Moliya, sog'liqni saqlash va texnologiya kabi muayyan sohalaridagi tadqiqotchilar va mutaxassislar ish yuritish doirasida o'z sohalariga tegishli terminologiyani o'rganadilar va ishlab chiqadilar.

Hujjat dizayni va ravshanligi: Hujjatlarni loyihalash va aloqa bo'yicha mutaxassislar hujjatlar sifatini yaxshilash maqsadida atamalarning ofis hujjatlarining ravshanligi va o'qilishiga qanday ta'sir qilishini tahlil qiladi.

Til siyosati: Ayrim hollarda, ayniqsa, davlat yoki xalqaro tashkilotlarda ham ingliz, ham o'zbek tillarida ish yuritish va hujjatlarni tayyorlash uchun til standartlarini belgilashda til siyosatini ishlab chiquvchilar jalb qilinishi mumkin.

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, ingliz va o'zbek tillarida ish yuritish atamalarini o'rganish ko'p tarmoqli soha bo'lib, unda tilshunoslar, tarjimonlar, terminologlar, pedagoglar va turli sohalardagi mutaxassislar ishtirok etadilar. Ushbu tadqiqot va tahlil ofis ishi kontekstida samarali muloqot, aniq hujjatlar va madaniyatlararo tushunishni ta'minlash uchun juda muhimdir. Ushbu tadqiqotlar ingliz tilida ish yuritishda ishlatiladigan til va terminologiya haqida tushuncha beradi. Ular ofis bilan bog'liq turli vazifalar va muhitlarda tushunish, muloqot va samaradorlikni oshirishga qaratilgan. Shuni ta'kidlash kerakki, ushbu tadqiqotchilar ish yuritish hujjatlari terminologiyasi bilan bog'liq sohalarga salmoqli hissa qo'shgan bo'lsa-da, ushbu aniq mavzuni o'rganish ko'pincha turli fanlar, jumladan, tilshunoslik, axborot fani va hujjat aylanishi mutaxassislari o'rtasidagi hamkorlikni o'z ichiga oladi. Bundan tashqari, atamashunoslik va hujjatlar tahlili sohasi doimiy ravishda rivojlanib bormoqda, uning rivojlanishiga ko'plab tadqiqotchilar va amaliyotchilar hissa qo'shmoqda.

Adabiyotlar ro'yxati:

1. Allen, H. B. (1973). Tasniflash va qidirish nazariyasiga. Wiley
2. Shmitz, K.-D. (2006). Xalqarolashuvning terminologiyaga ta'siri: Germaniya biznesi va boshqaruvi misoli. Jon Benjamins nashriyot kompaniyasi.
3. Garfield, E. (1979). Iqtiboslarni indekslash: uning nazariyasi va fan, texnologiya va gumanitar fanlarda qo'llanilishi. Wiley.
4. Sager, J. C. (1990). Terminologiyani qayta ishlash bo'yicha amaliy kurs. Jon Benjamins nashriyot kompaniyasi.

5. Rayt, S. E. (2019). Kundalik hayotda terminologiya. Jon Benjamins nashriyot kompaniyasi
6. Valiev, T. Q. O'zbek tili yo'l so'zlik terminlarining struktur-semantik o'quvchilari va leksikografiya talqini / T. Q. Valiev; O'R Oliy va o'rta maxsus ta'lim, Qarshi davlat un-ti; fil. fan. falsafa d-ri (PhD) dis... – Samarqand, 2018. – 144 b.